УДК 636.1.082:631.15

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ КОНЯРСТВА В УКРАЇНІ

Рецензенти: канд. с.-г. наук Шабля В.П.; канд. с.-г. наук Россоха В.І.

І.В. Ткачова
Інститут тваринництва НААН

На основі аналізу багаторічних досліджень, визначено стратегічні шляхи розвитку галузі конярства в сучасних умовах реформування вітчизняної економіки. Оцінено сучасний породний склад коней та племінну базу господарств, структуру поголів'я, економічні умови існування галузі. Встановлено, що збереження поголів'я тварин можливе лише за умови державних дотацій на його утримання та заборони знищення цінного вітчизняного генофонду.

Рентабельність конярства буде залежати у першу чергу від інтенсивності розвитку інфраструктури областей України, в якій значну позицію будуть займати кінний спорт, туризм, іпотерапія, кумисовиробництво тощо. За умови нарощування поголів'я коней у господарствах усіх категорій на рівні не менше ніж на 2500 голів щороку, можлива перспектива збагачення генетичного різноманіття галузі новими породами і типами коней.

Ключові слова: **конярство, кіннозаводство, кінний завод, племінні коні, породи коней, економічні умови.**

Вирішенням міжнародних і національних агарних програм пріоритетним завданням є збереження генетичних ресурсів і розробка шляхів їх ефективного використання. Конярство є не лише однією з традиційних галузей аграрного комплексу України, але й об'єктом збереження біологічного різноманіття, визначеним Міжнародною продовольчою організацією FAO [1-2] і законодавством України [3].

Матеріали та методи досліджень. Матеріалом для досліджень були дані багаторічних досліджень галузі конярства України. У статистичних розрахунках врахований весь кінський масив країни у динаміці, а також племінний склад усіх районованих порід.

Проведено аналіз основних чинників, що обумовлюють занепад галузі, визначені стратегічні цілі її подальшого розвитку.

Результати досліджень. Україна на початку 1990 року нараховувала 754 тис. голів коней, у країні працювало 11 державних кінних заводів, 4 іподроми, 132 племінні конеферми, кінноспортивні комплекси, школи і клуби. Якщо в перші роки незалежності (1990-1999 рр.) поголів'я коней мало змінилося, то в подальшому (особливо з 2003 року) вітчизняне конярство, як і більшість інших тваринницьких галузей, зазнало значного скорочення, що триває донині. За останні 20 років спостерігається чітка динаміка скорочення племінного кінського поголів'я (рис. 1).

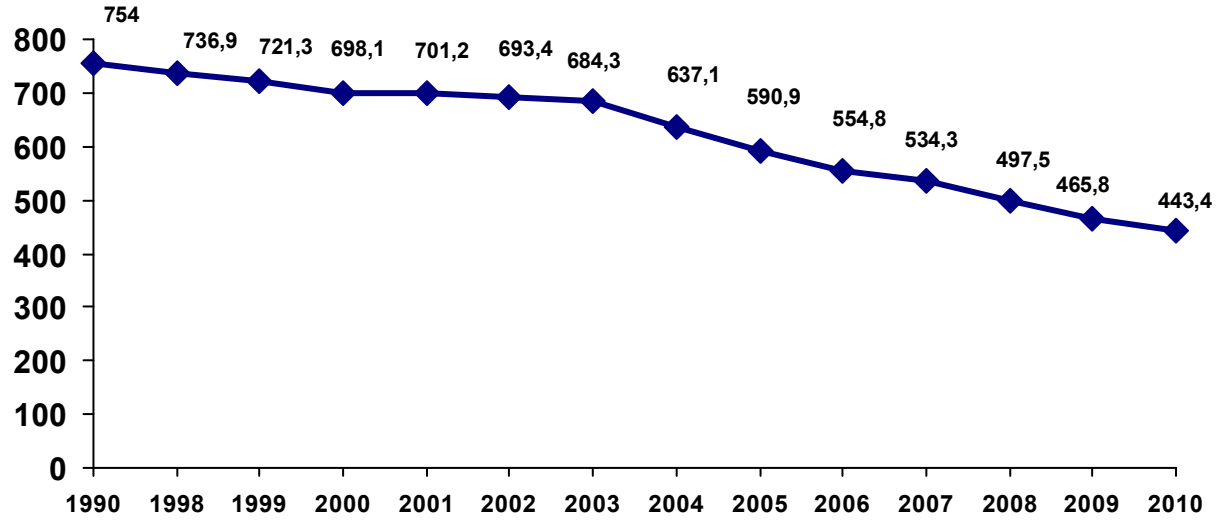

Рис. 1. Динаміка поголів'я коней в Україні (тис. голів).

Поголів'я коней нерівномірно розподіляється по областях України. Так, згідно зі статистичними даними (рис. 2), найбільша кількість коней утримуєть-

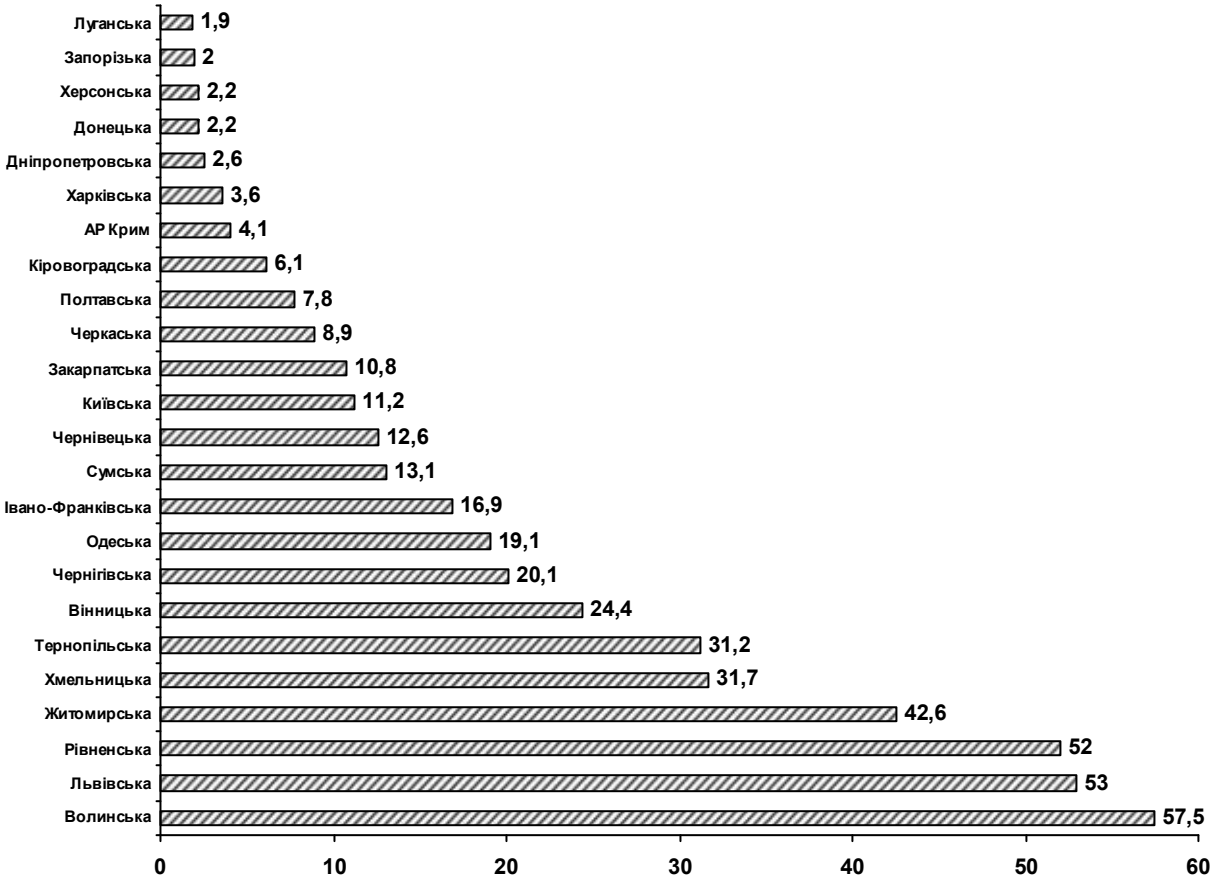

Рис. 2. Кількість коней по областях України на 1.01.2010 року (тис. голів).

ся в господарствах різних форм власності Волинської області (13,0 % від усього поголів'я України), а найменша – в Луганській (0,43 %). По географічних зонах України найбільша кількість коней утримується в західному регіоні (234,0 тис. голів або 52,8 %), менше – у центральному (165,9 тис. голів або 37,4 %) і найменше - у південно-східному (43,5 тис. голів або 9,8 %).

Разом зі скороченням, відбувся перерозподіл кінського поголів'я по господарствах за формами власності. Так, якщо у 1991 році в сільськогосподарських підприємствах утримувалось 700,9 тис. голів коней, то у 2010 їх залишилось усього 49,0 тис. голів. Разом із тим у господарствах населення спостерігається зворотна динаміка: якщо у 1991 році утримувалось 37,5 тис. голів, то у 2010 році стало 394,4 тис. голів. Тобто, до господарств населення за роки незалежності перейшло 88,9 % усього кінського поголів'я, у тому числі і значна частина племінного.

Поряд із позитивними моментами цього переходу виникає і ціла низка негативних: некероване відтворення, гальмування селекційного процесу з породами і користувальним поголів'ям, низький економічний ефект або збиток від використання коней у різних сферах господарської діяльності, часто відсутність обліку тощо.

Якісне удосконалення коней усіх напрямів використання можливе лише за наявності потужної племінної бази. Кількість племінних коней усіх районованих в Україні порід на сьогодні катастрофічно мала – більшість порід вже не мають необхідного мінімуму відтворювального поголів'я, що може привести до погіршення якості і навіть зникнення цінного вітчизняного генофонду.

Станом на 1.01.2010 року в Україні відповідно до спільного наказу Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук від 4.12.2009 р. № 858/140 «Про присвоєння відповідних статусів суб'єктам племінної справи у тваринництві за наслідками державної атестації 2009 року» діє 127 суб'єктів племінної справи з конярства, у тому числі 24 кінні заводи, 84 племінні репродуктори, 14 трендепо, 4 заводські стайні, 8 селекційних центрів та 2 підприємства генетичного контролю.

В усіх суб'єктах племінної справи України зареєстровано 5776 голів племінних коней, у тому числі жеребців-плідників – 280 голів, кобил – 2312 гол., молодняку різного віку – 1641 голова. Основні породи, районовані в країні, як і раніше є (рис. 3): українська верхова – 2101 голова, російська рисиста – 899 голів, орловська рисиста – 858 голів, новоолександрівська ваговозна – 395 голів, чистокровна верхова – 695 голів, гуцульська – 196 голів, тракененська – 193 голови. Інші породи (будьонівська, вестфальська, торійська, російська ваговозна, поні) становлять 7,6 %.

У цілому по племінному конярству спостерігається нераціональна структура поголів'я – частка маточного складу недостатня для повноцінного відтворення поголів'я. Через порушення технологічних умов по всіх породах

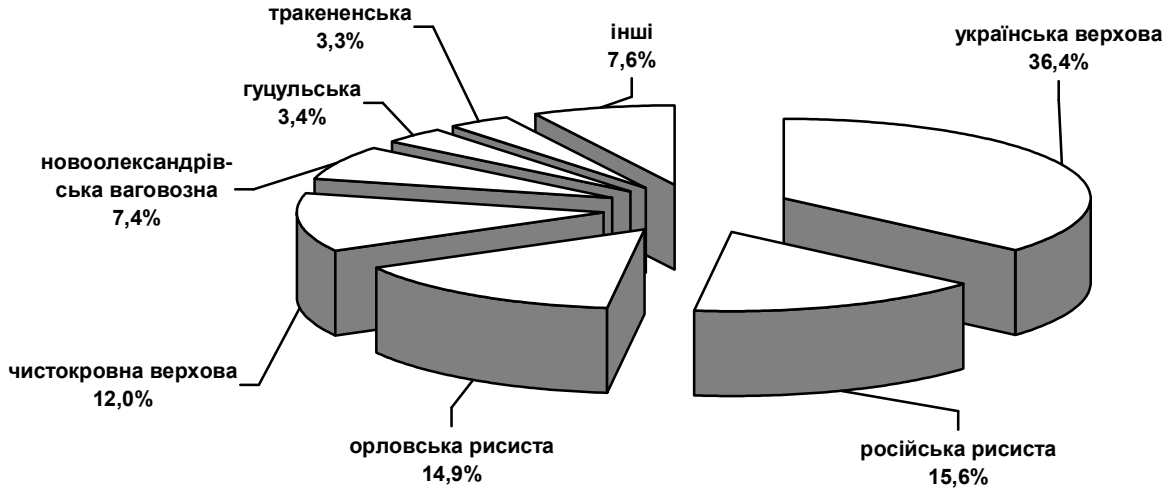

Рис. 3. Питома вага кінських порід, районованих в Україні (станом на 1.01.2010).

спостерігається низький вихід лошат, особливо у племінних репродукторах. При такому стані відтворення в суб'єктах племінної справи з урахуванням того факту, що ремонтний молодняк іде на реалізацію через низьке фінансове забезпечення кіннозаводства, немає можливості ведення якісної селекційно-племінної роботи.

У результаті – гальмування селекційного процесу, погіршення якості племінного поголів'я, зростання собівартості продукції конярства, зниження товарообігу галузі. Сучасні економічні умови України, як основний впливовий чинник, обумовлюють незадовільну реалізацію генетичного потенціалу заводських порід коней.

У процесі вивчення та аналізу галузі конярства за останні роки реформування агарного сектору і тваринництва, зокрема, виникла ціла низка проблемних питань, без вирішення яких подальший розвиток галузі не вбачається можливим.

У сучасних нестабільних економічних умовах гостро стоїть проблема стабілізації внутрішнього та зовнішнього ринку племінних коней, що має формуватись суб'єктами племінної справи. Більшість кінних заводів і племінних репродукторів у конярстві на сьогодні є збитковими. Продаж коней здійснюється переважно за прямими зв'язками або через посередників за цінами, які переважно не гарантують окупність витрат. Прибуток від племінного, спортивного і призового конярства сьогодні можливий лише через ринок коней посередньої якості. У таких умовах значно втрачають рейтинг коні вітчизняної селекції. Разом із тим, подальший прогрес заводських порід коней вимагає спрямованої планомірної селекції та створення кращих умов вирощування і тренінгу молодняку, що потребує певних капіталовкладень.

Отже, вітчизняне конярство потрапляє до економічного тупика: вирощування конкурентоспроможної племінної та користувальної продукції потребує вкладення коштів, а виручений при її використанні на іподромі, у спортивних змаганнях або продажу прибуток не виправдовує витрат, звідси – недотримання технологічних вимог, погіршення якості, скорочення поголів'я, невигідний продаж цінного генофонду за кордон.

Ті ж економічні чинники обумовлюють невисокий рівень розвитку вітчизняного спортивного конярства, хоча цей напрям є найпопулярнішим напрямом використання коней в усьому світі. Якщо раніше олімпійські види кінного спорту мали вагому державну підтримку, то тепер вони існують переважно за рахунок комерційних структур, які самостійно вирішують навіть питання державного рівня: які саме коні й вершники повинні брати участь в Олімпійських іграх, а це не завжди є об'єктивним і не йде на користь державним інтересам. Крім того знищення кінноспортивних шкіл або зведення їх діяльності до VIP-клубів обумовлює зникнення одного з головних ринків збуту надремонтного молодняку.

Спад діяльності головних іподромів України, відсутність регіональних іподромів не дають змоги повністю випробовувати племінний молодняк призових порід, що у свою чергу обумовлює скорочення поголів'я. Існування в Україні затребуваного й видовищного призового напряму конярства можливе лише за умови реформування іподромного бізнесу, що включає збереження іподромів у державній власності, достатнє їх фінансування та якісне переобладнання, легальний прибутковий тоталізатор, високі призові суми, що врешті стимулює розвиток призового конярства й гарантує його високу рентабельність.

Оцінюючи досвід високорозвинених країн, вбачається недостатній розвиток перспективної сфери конярства, як частини дозвілля та оздоровлення людини: розвиток кінного туризму, організацію центрів іпотерапії, кумисолікування, цивілізованих пунктів прокату, суспільних спортивних клубів тощо.

Конкуренція коней зарубіжної селекції з вітчизняними, нечисленними але добре адаптованими до господарсько-кліматичних умов різних регіонів України, соціально-економічна перебудова, зміни форм власності, економічна криза та інші чинники визначили проблему збереження цінних порід вітчизняної селекції особливо важливою. Від вирішення цього питання залежить доля орловської рисистої та чистокровної верхової порід сформованих вітчизняних типів, яких традиційно протягом багатьох років розводили на території нашої країни і особливо порід, створених в Україні, які є нашим національним надбанням: гуцульської – найдавнішої та єдиної локальної породи вітчизняного походження; української верхової, що виведена спеціально для класичних видів кінного спорту; новоолександрівської ваговозної, що характеризується найкращими ознаками, притаманними запряжним коням світового генофонду. При удосконаленні порід коней з

обмеженим генофондом особливої важливості набуває визначення оптимальної статевовікової та генеалогічної структури, запровадження комплексу селекційних, технологічних, генетичних, кліматичних, соціально-економічних чинників, що впливають на формування ліній та заводських типів з урахуванням чистопородного розведення та поєднання з кращими світовими породами.

Різноманітні вимоги до коней викликають необхідність вивчення методів отримання найбільш бажаних типів та груп коней, що задовольняють ті чи інші потреби населення, залучення надійних інвесторів до виконання програм, що забезпечать підтримання конкурентоспроможності конярства в Україні з урахуванням соціальних та економічних умов.

Враховуючи попередній досвід, стратегічними цілями розвитку галузі конярства на період до 2020 року визначені наступні:

- збільшення якісного поголів'я племінних коней заводських та локальних порід;
- підвищення рівня племінного обліку шляхом запровадження інформаційних технологій, обов'язкова генетична експертиза усіх племінних коней, ідентифікація та паспортизація усього поголів'я коней;
- визначення генофондного ядра, що підлягає збереженню та особливому племінному контролю;
- вірогідна оцінка генетичного потенціалу коней шляхом запровадження планових випробувань ремонтного молодняку;
- контроль стану кормової бази, аналіз кормових ресурсів, розробка інноваційних видів кормів;
- запровадження заходів популяризації вітчизняної продукції кінно-заводства: виводок-експертиз, виставок та аукціонів, регіональних кінноспортивних змагань тощо;
- розвиток дозвільно-оздоровчого конярства: кінний туризм, дитячий кінний спорт, кінні пробіги, іпотерапія, кумисовиробництво тощо.
- залучення Федерації кінного спорту України та кінноспортивних організацій до менеджменту вітчизняної продукції кіннозаводства.

Згідно з Державною програмою на 2011-2020 роки фінансова підтримка галузі з державного бюджету буде спрямована в основному на удосконалення системи племінного обліку та збереження біологічного різноманіття:

- розробка інформаційних технологій ведення племінного обліку (бази даних, електронні форми обліку, електронні племінні книги та каталоги коней);
- оплата генетичної експертизи походження племінних коней, ідентифікації та паспортизації усього поголів'я;
- реєстрація коней у Державних племінних книгах та реєстрах;
- розробка планів селекції на 2011-2020 роки;
- організація регіональних виставок, виводок-експертиз, аукціонів коней, кінноспортивних заходів;

- організація та проведення заводських та міжзаводських випробувань коней спортивних порід;

- створення преміально-призового фонду;

- розробка нормативної та технічної документації з проведення випробувань;

- виконання державної програми збереження біологічного різноманіття сільськогосподарських тварин, що включає створення генофондних господарств зі збереження коней оригінального типу порід вітчизняного походження, утримання спермо- та ембріобанків;

- організація підготовки кадрів: проведення навчань, семінарів, курсів підвищення кваліфікації, оплата навчання за кордоном.

Усі ці статті витрат є безперечно важливими і першочерговими за умови планомірного і стабільного ведення галузі з рентабельністю хоча б невеликого але позитивного рівня.

Висновки:

1. Галузь конярства, як і всі інші галузі тваринництва, безумовно має бути і спроможна бути рентабельною та самоокупною, але керівні структури аграрного комплексу країни повинні розуміти, що в умовах економічної кризи, коли практично відсутній ринок збуту вітчизняної продукції тваринництва на зовнішньому і навіть на внутрішньому ринках, збереження поголів'я тварин можливе лише за умови державних дотацій на його утримання та заборони знищення цінного вітчизняного генофонду.

2. Рентабельність конярства буде залежати у першу чергу від інтенсивності розвитку інфраструктури областей України, в якій значну позицію будуть займати спорт, дозвілля і оздоровлення людини. За умови розвитку кінного спорту, туризму, іпотерапії, кумисовиробництва та інших перспективних сфер коневикористання, поголів'я коней у господарствах усіх категорій буде нарощуватись не менш ніж на 2500 голів щороку, з цього вже вбачається й перспектива збагачення генетичного різноманіття галузі новими породами і типами коней.

Бібліографічний список

1. Scherf B. Basic demographic data – a prerequisite for effective management of animal genetic resources / B. Scherf, D.Pilling // Animal genetic resources information. – Vol. 44. – Rome, Italy. – 2009. – P.1-6.

2. 61st Annual Meeting of the European Association for Animal Production, August 23-27, 2010. – Heraklion-Crete Island, Greece.

3. Загальнодержавна програма селекції у тваринництві на період до 2010 року // Закон України від 19.02.2004 р. – № 1517-IV.

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА В УКРАИНЕ

Ткачова И.В., Институт животноводства НААН

На основе анализа многолетних исследований, определены стратегические пути развития отрасли коневодства в современных условиях реформирования отечественной экономики. Оценен современный породный состав лошадей и племенная база хозяйств, структура поголовья, экономические условия существования отрасли. Установлено, что сохранение поголовья животных возможно только при условии государственных дотаций на его содержание и запрета на уничтожения ценного отечественного генофонда.

Рентабельность коневодства будет зависеть в первую очередь от интенсивности развития инфраструктуры областей Украины, в которой значительную позицию будут занимать конный спорт, туризм, иппотерапия, кумысопроизводство и др. При условии наращивания поголовья лошадей в хозяйствах всех категорий на уровне не менее чем на 2500 голов ежегодно, возможна перспектива обогащения генетического многообразия отрасли новыми породами и типами лошадей.

Ключевые слова: коневодство, коннозаводство, конный завод, племенные лошади, породы лошадей, экономические условия.

DEVELOPMENTAL TREND OF HORSE HUSBANDRY IN UKRAINE

Tkachova I.; Institute of animal science, NAASU

This article highlights the experimental research results on developmental trend elaboration of horse husbandry under the conditions of blight industries and economics reformation. Strategy was defined on the basis of many-years investigations. Up-to-date horse breed resources and breeding potential on the horse farms and studs was studied. Flock structure and economic branch conditions were researched. Horse livestock proved to be preserved only on condition of master plan, government loan and farm program implementation on horse population management. Valuable national genetic horse resources are to be protected from extinction. Horse husbandry profitability is dependent primarily on infra-structure development intensity in Ukrainian regions. Races, tourism, hippo-therapy and mare milk production are the top priority factors. In prospect genetic variety planned to be achieved under the conditions of horse population number increase on the stud farms up to 2500 heads yearly. The program implementation results in new horse breeds and types formation.

Key words: horse husbandry, stud farms, horse breeding, stud horses, horse breeds, economic conditions.